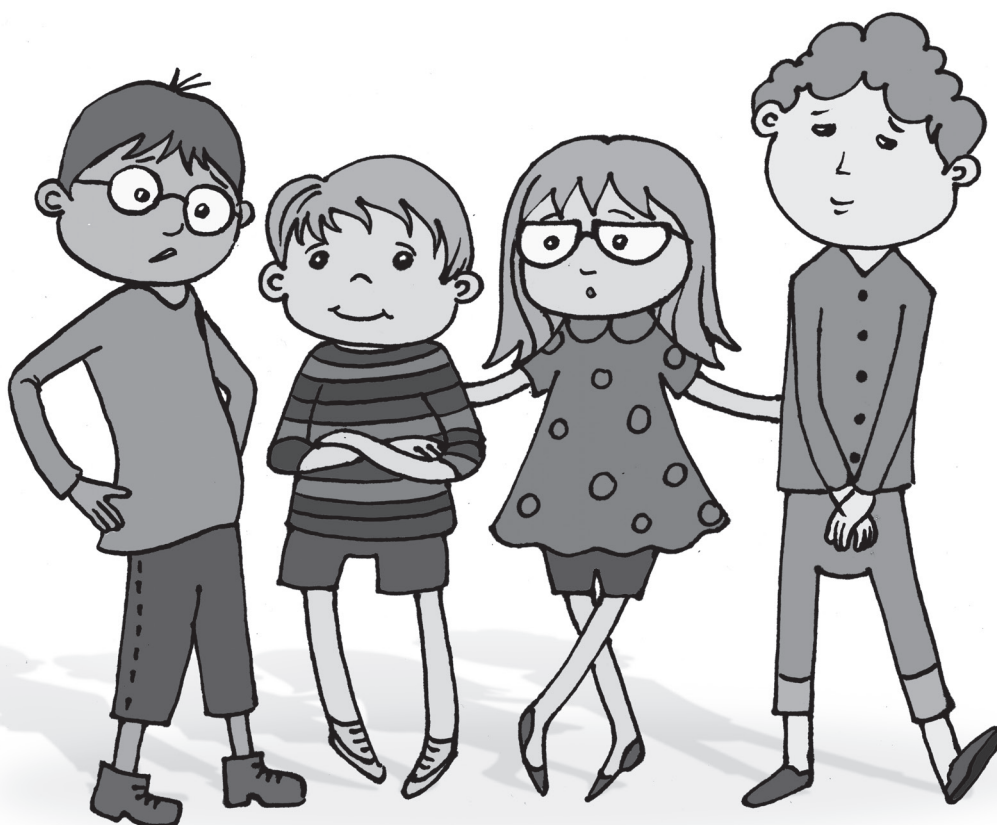

A SOKFÉLESEG OKÉ AUTISTA AZ OSZTÁLYTÁRSAM

Útmutató pedagógusok számára

Kedves Kollegák!

Ez az útmutató azért készült, hogy segítsen a „A sokféleség oké - Autista az osztálytársam” című munkafüzet használatában. Reméljük, hogy ötleteink, feladataink segítik munkájukat és megkönnyítik az autizmussal élő tanulók beilleszkedését az osztályba.

Mi az autizmus?

Az autizmus spektrum zavar a teljes populáció körülbelül 1%-át érintő genetikai alapokon létrejövő neurobiológiai fejlődési zavar. Az autizmussal élő gyermekek eltérő kognitív fejlődési utat járnak be, mely három területen eredményez érzékelhető nehézségeket: **a társas készségek és társas viselkedés terén, a kölcsönös kommunikációban, valamint a rugalmas gondolkodás és viselkedésszervezés területén**; ezt az **autizmus triászának** is nevezzük. Az autizmussal élő gyermekek 50-60%-a emellett nem mutat zavart az intellektuális képességeiben, így esetükben megfelelő segítség mellett az **inkluzív nevelés** (együttnevelés tipikusan fejlődő kortársakkal) jó lehetőséget jelent a tanulásra, fejlődésre. Mivel nehézségeik éppen a társakhoz való kapcsolatok terén nyilvánulhatnak meg legmarkánsabban, elengedhetetlennek tartjuk, hogy a kortársak megfelelő **érzékenységgel és információkkal** rendelkezzenek, melyre akár kortárs-segítói programok is építhetők.

Miért készítettük ezt a munkafüzetet?

A munkalapokat azzal a céllal készítettük, hogy a kisiskolások megismerjék és megértsék az autizmussal élő gyermek gondolkodását és viselkedését, ötleteket gyűjtsenek arra, hogyan érthetik meg autizmussal élő osztálytársuk gondolkodását és segíthetnék részvételét az osztályban. Fontos célunk, hogy a megértés segítségével elkerülhető, megelőzhető legyen a „bullying”. Az angol „bullying” kifejezésre nincs egyetlen magyar szó, beleértjük a fizikai, érzelmi és kapcsolati bántalmazást egyaránt. Valójában ez olyan viselkedéseket jelent, melyeket az erőszak, zaklatás, bántalmazás, heccelés, cukkolás, kipécézés, kegyetlenkedés, terrorizálás, szivatás, cikizés, alázás, leégetés, kiközösítés, ugratás szavakkal írhatnak le az iskolások.

Az autizmussal élő gyerekeknek – a társas megértés alapvető sérüléséből adódóan – sokszor még a durva heccelés és a barátkozás közt is nehéz különbséget tenni, ezért (is) különösen veszélyeztetettek az iskolai zaklatásra. Emellett viselkedésük gyakran szokatlan, melyek kiválthatják az osztálytársak meg nem értését és ugratását. Ugyanakkor előfordulhat az is, hogy maga az autizmussal élő gyermek válhat bántalmazóvá más társa felé, azonban a közbeszédben ez sokszor egyoldalúan és túlzóan jelenik meg, áldozattá válásuk lényegesen gyakoribb. Ez a munkafüzet a kortársak érzékenyítéséről szól, az autizmussal élő gyermekek számára külön munkafüzet készült: „Ne hagyd, hogy bántsanak! - Munkafüzet a bántásról” címmel.

Célunk tehát a kortársak megértésének növelése, érzékenyítése az autizmusra, hogy megelőzhető legyen a bántalmazás, és hogy a kortársak megértsék, elfogadják és támogassák az autizmussal élő osztálytársukat. A fejlődési zavar a munkafüzetben világosan meg is címkéződik (autizmus), így **azokban az esetekben használhatjuk, ahol maga az érintett gyermek tisztában van a saját diagnózisával**. Emellett a munkafüzet első két témája „általános érzékenyítésre” is alkalmas lehet.

Fontos kérdés, hogy az érintett gyermek jelen legyen-e ezeken az alkalmakon. A kortársak érzékenyítése minden esetben gondos előkészületeket igényel, minden helyzet más és más, és ez egyéni megítélést tesz szükségessé. Tiszteletben tartjuk a „semmit rólunk nélkülünk” alapelvet, mely azt jelenti, hogy az autizmussal élő gyermekek saját maga és/vagy szülei révén részt vesznek az életüket meghatározó döntések előkészítésében, a döntésekben és a döntések végrehajtásában. Ez azonban nem jelenti automatikusan, hogy jelen kell lenniük, mert ez meg is zavarhatja az érintett gyermeket, de fontos, hogy minden fél tájékozott legyen.

Az is elképzelhető, hogy a felkészítés előzetesen, még az autizmussal élő osztálytárs meg

ismerése előtt történik, ekkor is elengedhetetlen, hogy erről az érintett gyermek és szülei is tudjanak, a társakkal való beszélgetés közös megegyezés eredményeképpen, az összes szereplő tudtával kezdődjön meg (ebben az esetben le kell mondanunk számos gyakorlatról, játékról, mely az érintett osztálytárssal kapcsolatos tapasztalatokra épít).

Annak eldöntése tehát, hogy az érzékenyítés mikor, illetve hogy az érintett gyermek jelenlétében vagy nélküle – de mindenképpen a tudtával – történjen, kizárólag közös megállapodás alapján elképzelhető.

Az érzékenyítés igen nehéz feladat autizmus kapcsán ebben a korosztályban, reméljük, hogy munkánk segítséget, ötleteket nyújt. A kortársak sikeres felkészítéséhez további segítség lehet autizmusban jártas szakértő, vagy autizmushoz értő animátor bevonására, akik további saját gyakorlataikat, aktivitásaikat is be tudják hozni az osztályokba.

Javaslatok a munkafüzet használatához

Az általunk készített anyag formája munkafüzet, de önálló munkafüzetként való használata nem javasolt. Úgy építettük fel, hogy 3 nagyobb témaegységből és 16 külön-külön is használható munkalapból áll. Ezekből lehet kiválasztani a célunknak megfelelő feladatokat, emellett javasoljuk, hogy a munkalapokat olyan játékokkal, tevékenységekkel vezessék be, egészítsék ki, ahol a gyermekek saját élményen, gondolkodáson keresztül tapasztalhatják meg a tárgyalt különbözőségeket. Az egyes munkalapok leírásánál teszünk javaslatokat aktivitásokra is.

A munkafüzet témái és a hozzá tartozó feladatlapok

Bevezető: Ez az osztályunk

1. Az emberek általában különböznek egymástól

Nem vagyunk egyformák

A különbözőségek néha látszanak, néha nem

Ha különbözünk különbözőképp is értjük meg a világot?

2. Az eltérések fogyatékoságokból, betegségekből, fejlődési zavarokból is következhetnek

Ez ott lehet a mindennapokban

Sokszínűség

Találkozni a sokszínűséggel

A sokszínűség nem mindig látható

3. Az autizmus spektrum zavar, megértés, segítségnyújtás

Az autizmus nem látható

Az autizmus sokféle nehézséget okoz

...más dolgokban ők lehetnek jobbak

A barátom és az autizmus

Ha valaki bajban van

Hogyan lehetsz SZUPERbarát, ha valakinek a hatodik érzéke nem működik?

Van még ötleted?

Még az AUTIZMUSRÓL

Az első két téma előkészíti az autizmus spektrum zavar elhelyezését egy tágabb kontextusban, illetve „általános” érzékenyítésre is használható.

A feladatlapokat didaktikusan egymásra építkezve készítettük el, azonban, ha az osztályában egy-egy téma lesz éppen „porondon”, érdemes csak az adott feladatlapokat használni. Vagyis javasoljuk a gyermekek aktuális kérdéseire, az osztályban felmerülő problémákhoz kapcsolódó feladatlapok és aktivitások kiválasztását.

Az összes feladatlapot 3-4 osztályfőnöki óra keretében reális feldolgozni, nem szükségszerűen egymást követő órákon, így elkerülhető, hogy a gyermekek elunják a témát.

Az egyes munkalapok célja, használata és aktivitások

A feladatlapokat úgy készítettük el, hogy – illeszkedve az életkori sajátosságokhoz – ne követeljen bonyolult tudást az írás, olvasás és szövegértés terén; a legtöbb feladat egyszerű bekarikázással, aláhúzással, rajzolással is elkészíthető, a szövegek felolvashatóak, illetve azok mentén beszélgetések és játékos aktivitások építhetőek.

Az alábbiakban az egyes feladatlapok céljait fogalmazzuk meg, illetve teszünk néhány javaslatot a további, az adott témához illeszkedő aktivitásra.

Az első téma feladatlapjai **Az emberek általában különböznek egymástól**

Ez az osztályunk

A feladatlap célja, hogy bevezesse a tanulókat a témába: egy képzeletbeli osztályba invitáljuk a gyerekeket, ahol Peti és Panni kalauzolja őket végig a feladatlapokon bemutatva magukat, és az osztályukat. Ezen a feladatlapon a kortárs az osztály „tagjává válik” és megismeri Petit és Pannit.

Nem vagyunk egyformák

A feladatlap célja, hogy beszélgetést lehessen kezdeményezni arról, hogy az emberek külső és belső tulajdonságaikban, készségeikben és képességeikben, erősségeikben és gyengeségeikben különbözőek.

A ki miben ügyes résznél érdemes a saját osztályban helykereső játékkal bevezetni a feladatot. Először főként kisebbeknél a „szeretem, nem szeretem” csoporttal kezdjük, s csak lassan haladjunk az egyéb tulajdonságok felé. Az osztály egyik felébe például álljanak azok, akik szeretik a spenótot, a másik felébe azok, akik nem. Ötletek a csoportalakításhoz: szökék/nem szökék, szemüvegesek/nem szemüvegesek, tud korcsolyázni/nem tud korcsolyázni, jól tudja a szorzótáblát/nem annyira tudja a szorzótáblát.

Az „ezekben vagyok ügyes” feladatnál lehet bővíteni az összegyűjtött készségeket/tulajdonságokat, mellé is írhatnak a gyerekek további olyan dolgokat, amiben ügyesnek tartják magukat. Az „amiben nem vagyok ügyes” csoportban beszélgessünk arról, hogy milyen furcsa lenne a világ, ha mindenki ugyanabban lenne jó, és hogy „A VILÁG SOKSZÍNŰSÉGE OKÉ”.

Ide kapcsolódó aktivitás lehet párokban: 1-1 perc alatt elmondani egymásnak egy olyan élményt, amikor valaki valamiben ügyes volt, és egy olyan dolgot, amikor valamiben ügyetlennek érezte magát. Ezt a páros beszélgetést ki lehet hangosítani úgy, hogy a párokban állók egyes szám első személyben elmesélik a társuktól hallott történeteket.

A különbözőségek néha látszanak, néha nem

A feladatlap célja, hogy megerősítse azt a gondolatot, hogy az egyes emberek nem csupán külső, sokkal inkább belső tulajdonságaikban, képességeikben és GONDOLKODÁSUKBAN térnek el egymástól.

A félelem valamely dologtól rész feldolgozásánál beszéljünk arról, hogy a bemutatkozásnál vajon miért nem mondta el Peti, hogy lámpalázás. A beszélgetés során kiderülhet, hogy a gyengeségeinkről nem szívesen beszélünk, és hogy félni valamitől természetes dolog.

Ha különbözünk, különbözőképp értjük meg a világot?

A feladatlap célja, hogy bemutassa, hogy a körülöttünk lévő világ megértésében az érzékelésnek és észlelésnek milyen szerepe van. Az érzékelés kapcsán az érzékszerveket jeleníti meg, mely szorosán kapcsolódhat a tanulók természetismeret tananyagához, így a nagyobbaknak már konkrét ismeretei is vannak a témában. A feladattal bevezetjük az érzékszervi fogyatékkal élők eltérő információszerzését. Ehhez a témához aktivitásokat talál még az „Ez ott lehet a mindennapokban” feladatlapnál.

Emellett ez a feladatlap vezeti be a gondolkodás szerepét a megismerésben, illetve a másik ember gondolkodásának megértésének szerepét a társas viselkedéseinkben. Ezzel előkészítjük, hogy gondolkodhassunk az autizmus egyik központi problémájáról, a naiv tudatelméleti képesség („elmeolvasás”) sérüléséről. Ezt a munkafüzetben „6. érzékként” emlegetjük, mely gyermekbarát kifejezést Carol Gray autizmus-szakértőtől kölcsönöztük. A naiv tudatelméleti képességünk segít abban, hogy felismerjük mások (és saját) érzelmeit, gondolatait, megértsük vágyait, vélekedéseit (mentális állapotait) és ennek megfelelően viselkedjünk és igazodjunk el a társas helyzetben, előrevetítsük a másik ember viselkedését. Tisztában vagyunk azzal, hogy az autizmus kognitív pszichológiai magyarázatai közül ez csupán egy, s végtelenül leegyszerűsítve jelenik meg, de úgy gondoljuk ebben a korosztályban ennek megértése is kihívást jelenthet. Ugyanakkor megismerése nélkülözhetetlen az autista gyerekek gondolkodásának megértésében, és annak átélésében, hogy mennyire sérülékenyek lehetnek egy kortárs társas helyzetben. A témához kapcsolódó aktivitás lehet helyzetek gyűjtése, vagy eljátszása, amikor intuitív módon értjük meg a másik ember gondolkodását és érzelmeit, anélkül, hogy ő például szavakkal nyilvánvalóvá tenné azt.

Rendezzük a gyermekeket párokba, fordítsuk egymásnak háttal a székeiket és mondják el, mit lát a másik. Ez a feladat világossá teszi, hogy a tipikus gyerekek könnyedén képesek a perspektívaváltásra és „más szemén át látni a világot”.

Pantomim-játékokban, ahol rövid szituációt kell eljátszani és a többieknek ki kell találniuk a történetet, világossá válik, hogy képesek vagyunk az „elmeolvasásra”, mások gondolatainak, érzelmeinek, sőt vágyainak felismerésére.

Nagyobb gyermekekkel gyűjthetünk olyan helyzeteket, ahol nem kimondva is megfejtették mások mentális állapotait (pl. örömet, bánatát, csalódottságát, meglepettségét), és ez segített a helyzethez való igazodáshoz.

Az egyes szituációkban hangsúlyozhatjuk, hogy a helyes viselkedéshez a megértés vezethet el, ezzel előkészítve a későbbi arról való gondolkodást, hogy milyen következményekkel jár, ha valakinek nem működik ez a képessége. Ezek az aktivitások később felhasználhatóak a 3. téma „Az autizmus sokféle nehézséget okoz” feladatlapjánál is.

A második téma feladatlapjai

Az eltérések fogyatékoságokból, betegségekől, fejlődési zavarokból is következhetnek

Ez ott lehet a mindennapokban

A feladatlap célja - kapcsolódva az előző feladatlap első feléhez – hogy felhívja a figyelmet egy-egy érzékszervünk szerepére a megismerésben, tevékenységeinkben; valamint hogy megmutassa az érzékszervi fogyatékoságok hatását a mindennapokban.

Az aktivitások kapcsán cél, hogy a gyermekek megtapasztalhassák, milyen akadályokat jelenthet az érzékszervi fogyatékoság, vagy a mozgáskorlátozottság, és hogyan tudunk valamilyen képesség hiányával boldogulni. Az alábbiakban néhány ötletet nyújtunk az aktivitásokhoz.

Hallássérülés

Néma beszéd, a hallássérültek szájról olvasása, szókitaláló: Kisebбекnél a tanító, nagyobbaknál párokban jó artikulációval szavakat mondunk, amit kicsik lerajzolhatnak, a nagyobbak le is írhatják. Célszerű először olyan szavakat mondani, amelyeket könnyedén le tudnak olvasni az

artikuláció segítségével. (alma, pipa, baba). Ezt követően olyan szavakat mondjunk, amelyeknek sajról olvasása nehezebb (kakas, hajó, füzet).

Mozgáskorlátozottság

Öltözködés egy kézzel. Pulóvert, zoknit fel és levenni egy kézzel. Zoknit fel és levenni lábbal. Bal kézzel írni, rajzolni, válogatni a jobbkezeseknek, s jobb kézzel dolgozni a balkezeseknek. Vastagabb egyujjas kesztyűvel válogatni apróbb tárgyakat, gémkapcsot tűzni.

Látássérülés

Bekötött szemmel végigmenni egy egyszerű akadálypályán, vagy a teremben bekötött szemmel megtalálni egy tárgyat úgy, hogy valaki szóban irányítja a bekötött szemű gyermeket. Tapintással kitalálni különböző tárgyakat, embereket. Hangjuk alapján felismerni tárgyakat, vagy embereket.

Nagyobb gyerekekkel javasolunk olyan szituációk gyűjtését, ahol szükségünk van a jól működő érzékszerveinkre, mozgásra; illetve ezekhez a szituációkhoz példákat arra, hogyan segíthetne ebben a helyzetben egy olyan társnak, aki valamely érzékszervi fogyatékkal él. Kisebb gyermekeknél magában a szituációban lehet hangsúlyozni a segítségnyújtás, a kompenzációs lehetőségek szerepét. Például a bekötött szemű gyermeknek segített a szóbeli irányítás és a hallására tudott támaszkodni, mint segítségnyújtás; illetve a vak emberek kiváló tapintási, és hallási differenciáló, a siket emberek sajról olvasási, a mozgássérült gyermekek és felnőttek lábbal történő munkavégzését, mint kompenzáció.

Sokszínűség

A feladatlapon a gyerekek által kedvelt olyan mesehősöket választottunk, akik szintén valamilyen eltéréssel „születtek”. A feladat kapcsán mód nyílik arra is, hogy a gyerekek elmondják, hogy melyik szereplőt miért kedvelik, melyik a kedvence, hogyan segítenek nekik a mesében a társaik, illetve előkészíti a következő feladatlapon, ahol a közvetlen találkozásról beszélgethetünk.

Találkozni a sokszínűséggel

Peti és Panni mesél a szomszéd fiú hallássérüléséről és a testvér autizmusáról. A feladatlap célja, hogy fogyatékosok, betegségek, vagy fejlődési zavarok megbeszélésekor a gyerekek idézzenek fel saját tapasztalatokat. A tapasztalatokat röviden rögzíthetjük is (pl. post-it-eken, vagy egy nagy csomagolópapírra írva/rajzolva), így azokat később felhasználhatjuk.

Ehhez megjelentettünk néhány piktogramot, mellyel találkozhatnak a gyermekek a mindennapokban, ezek a munkafüzetből kivághatóak és egy párosítható feladatban is használhatóak. A piktogramok, melyeket megjelentettünk: egyrészt fogyatékosokhoz (mozgáskorlátozottság, intellektuális képességzavar/értelmi fogyatékos, hallássérülés, látássérülés), másrészt a betegségekhez vezető ételallergiák piktogramjai (ehhez konkrét kerülendő ételek gyűjtése is kapcsolódhat), valamint az autizmus jelképe a puzzle jelenik meg. A itt szereplő logó a világon mindenhol az „autizmus-tudatosság”, a társadalmi érzékenyítés jelképe. A viszonylag „kilógónak” látszó ételallergiákat azért vezetjük itt be, hogy a következő feladatlapon bemutathassuk, hogy számos nehézség, amely hatással van a mindennapi viselkedésünkre és tevékenységünkre, nem látható első pillantásra. Az egyes piktogramok mentén versenyezhetnek a gyermekek csoportban, hogy hány olyan helyet tudnak összegyűjteni, ahol a piktogramokkal találkozhatunk.

A sokszínűség nem mindig látható

A feladatlap célja, hogy világossá tegye azt, hogy számos betegség, fogyatékos, vagy fejlődési zavar nem látható az első pillanatban. Akkor vesszük észre, ha eltérő/szokatlan viselkedésekkel és tevékenységekkel jár. Az itt leírt „nem látható” eltéréseket nem feltétlenül címkézzük meg, beszélgetésben érdemes a következményekre fókuszálni, valamint azt hangsúlyozni, hogy ezekről a nehézségekről az illető nem tehet, viszont segítségre szorulhat.

Az előző feladat aktivitásai során gyűjtött saját tapasztalatokat itt felhasználhatjuk megbeszélve azok következményeit.

A harmadik téma feladatlapjai

Az autizmus spektrum zavar, megértés, segítségnyújtás

Az autizmus nem látható, Az autizmus sokféle nehézséget okoz, ...más dolgokban ők lehetnek jobbak, A barátom és az autizmus

A következő négy feladatlapot javasoljuk együtt használni, mivel ezek mentén dolgozhatjuk fel az autizmus viselkedéses tüneteit, erősségeket, gyengeségeket általában, illetve a konkrét, az osztályunkban érintett gyermekre vonatkoztatva.

Az autizmus nem látható

Az első feladatlapon az osztály bemutatja az autizmussal élő osztálytársát, felsorolva igen változatos tüneteiből néhányat. Itt lehetőségünk van arra, hogy a saját osztályunkba járó, autizmussal élő diák viselkedéses tüneteit gyűjtsük össze. Ehhez jó, ha a feladatlaphoz hasonlóan szövegbuborékokba írjuk/rajzoljuk a tüneteket és ezeket összegyűjtjük egy nagy táblán/papíron, mert ezekkel a tünetekkel később még dolgozni fogunk. Figyeljünk arra, hogy ne csak a nehézségeket, gyengeségeket gyűjtsük össze, hanem az erősségeket is!

Az autizmus sokféle nehézséget okoz

Ezen a feladatlapon tipikus tüneteket gyűjtöttünk össze az autizmus triász (a társas készségek és viselkedés, a kölcsönös kommunikáció, a rugalmas gondolkodás és viselkedésszervezés) mentén. Ezek a tünetek természetesen nem minden autizmussal élő gyermekre jellemzőek és az autizmussal élő gyermekeknek más tüneteik is lehetnek, de segít további konkrét viselkedések összegyűjtésében, nagyobb gyerekekkel pedig akár a területek alá sorolhatjuk az előző aktivitásban gyűjtött tüneteket.

A tünetek hátterében többek között a naiv tudatelméleti sérülés állhat, így a tünetek magyarázatához használhatunk azokból az aktivitásokból, melyeket a „Ha különbözünk különbözőképp értjük meg a világot?” feladatlapnál javasoltunk, de nem használtunk fel, hogy magyarázatát is adjuk számos viselkedésnek (ez az elmélet elsősorban a szociális és kommunikációs nehézségeket magyarázza, mely a legtöbb konfliktus forrása az osztályokban). Megnézhetjük, egy spanyol édesapa, autizmussal élő lányáról készített animációs filmjét, melyben rávilágít a nehézségek mellett az erősségekre is, mellyel átvezethetünk a következő feladatlap témájára. A film könnyedén megtalálható a Youtube-on magyar felirattal is; címe: *Maria's journey (Maria utazása)*; kisebb gyermekekről lévén szó persze szükség van a szöveg felolvasásra (<http://bit.ly/1dmqFBZ>).

... más dolgokban ők lehetnek jobbak

Fontosnak tartjuk, hogy a kisiskolások ne csak a nehézségeket, hanem a fogyatékoságból eredő egy-egy erősséget is megismerjenek. Használhatjuk az első téma „Ez ott lehet a mindennapokban” feladatlapjánál leírt aktivitást, vagy ha ezt elvégeztük az ott megtalált kompenzációs stratégiákra tett javaslatainkat felidézhetjük, s itt tárgyalhatjuk már konkrétan az autizmusból fakadó erősségeket. Típusosan ilyen erősség lehet például a kiváló mechanikus memória, a szabályokhoz való precíz alkalmazkodás, kiemelkedő matematikai készségek, egy-egy téma (pl. állatok, járművek, térképek) rendkívül alapos ismerete. Rávilágíthatunk, hogy ezek a dolgok éppen a tipikusan fejlődő kortársaknak jelenthetnek problémát. Olykor olyan dolgokat is erősséggé formálhatunk, amelyek a gyengeségeknél jelentek meg, így érdemes áttekinteni az „Az autizmus nem látható” feladatlap mentén gyűjtött tüneteket ezzel a szemmel is.

Bemutathatunk azokból a kisfilmekből egy-egy részletet, (a Youtube-on a névre kereséssel is könnyedén megtaláljuk) melyek autizmussal élő emberek különleges erősségeit mutatják be. Ilyen például Stephen Wiltshire, aki emlékezetből rajzol le teljes városokat (pl. <http://bit.ly/1addeDO>), vagy híres autizmussal élő énekesek, mint Martin Finn (<http://bit.ly/1phf6Bi>), vagy Scott James (<http://bit.ly/1GhTZVj>).

A barátom és az autizmus

A feladatlap célja, hogy konkrétan az osztályba járó érintett gyermek erősségeit gyűjtsük össze. Ehhez használhatjuk az előző feladatnál tárgyalt típusos erősségeit, illetve az első téma „Nem vagyunk egyformák” feladatlapján található erősségekből is választhatunk.

Ezeket az erősségeket feltehetjük a korábbiakban összegyűjtött nehézségek mellé, a feladatlapra pedig készíthetünk egy írott gyűjteményt, kisebb gyerekekkel egy kiválasztott erősségről rajzot.

Ha valaki bajban van

A feladatlap célja, hogy arról beszéljünk a gyerekekkel, hogy mire vágyik valaki, ha valamely nehézségbe ütközik. A saját nehézségek felidézéséhez használhatjuk az első téma „Nem vagyunk egyformák” feladatlapján összegyűjtött saját nehezségeket és gyengeségeket; beszélgethetünk arról, hogy milyen segítséget várunk ilyenkor a környezetünkből. Ehhez segítséget nyújtanak a feladatlapon szereplő opciók közül a megfelelőek kiválasztása, illetve további gyűjtemény készítése és rögzítése.

A feladatlapon szerepelnek negatív példák is (pl. gúnyolódj a többiekkel a nehézségeimen, ne vess ki, ugrass a nehézségeimmel a szünetben), melyek mentén lehetőségünk nyílik a bántalmazás (bullying) témáját is tárgyalni, tisztázni, hogy amennyiben valaki nem érti jól az ugratást (mert nem működik a 6. érzéke), az akkor is bántalmazásnak hathat, ha mi nem is annak szántuk.

Hogyan lehetsz SZUPERbarát, ha valakinek a hatodik érzéke nem működik?

A feladatlap célja, hogy megtaláljuk azokat a konkrét pontokat, ahol az előző feladatlap konkludált: megértés és segítség, amikor valaki autizmussal él. Néhány gyakori nehézséget mutatunk be és javaslatokat teszünk a segítségnyújtásra. Fentről lefelé balról jobbra haladva a képek az alábbi területeken mutatnak be egy-egy példát a nehézségekből és a hozzájuk kapcsolódó lehetséges segítő stratégiákból:

- szenzoros túlérzékenység
- viselkedésszervezési nehézség
- merev gondolkodás
- társas megértés és viselkedés gyengesége
- kifejező kommunikáció
- szó szerinti értelmezés (receptív kommunikáció)

A feladatlaphoz kapcsolhatunk játékokat is. A szó szerinti értelem kapcsán gyűjthetünk további szavakat, szólásokat, melyek nehezen értelmezhetőek (pl. mert metaforikusak, vagy viszony-szavak), illetve, hogy mit lehet ezek helyett használni. Összegyűjthetünk fordulatokat, amelyek megtanítása gördülékenyebbé tehetik a mindennapi interakciókat, melyek nehezen mennek az autizmussal élő gyermeknek.

Korábban (pl. az „A barátom és az autizmus” feladatlapnál) összegyűjtött nehézségek mentén tehetünk hasonló javaslatokat a saját osztálytárs támogatása kapcsán. Alapvetően a segítségnyújtás a **tünetek azonnali kezelésére** (pl. egy hallási túlérzékenységnél adni egy zajszűrő fejhallgatót, vagy füldugót; vagy csendesebb helyre kisélni), **az autizmussal élő gyermek számára stratégiák tanítására** (pl. „ebben a helyzetben azt lehet mondani/tenni hogy...”), vagy **vizuális segítségekre** (pl. beírni a naptárba) vonatkozik leggyakrabban.

Ez a feladat már a következő feladatlapra vezet át.

Van még ötleted?

A feladatlap egyik célja, hogy azokra a konkrét nehézségekre vonatkozóan melyeket korábban a „Az autizmus sokféle nehézséget okoz” feladatlapnál összegyűjtöttünk, fogalmazzunk meg ötleteket a segítségnyújtásra. Segíthetnek olyan szituációs játékok, kis jelenetek, amelyekben a gyerekek csoportban feldolgoznak egy problémát, „melléjátszva” a megoldási lehetőségeket is, „belebújva az autizmussal élő osztálytárs bőrébe”. A konkrét segítségeket „mini-szabályok

ként” általánosan megfogalmazva, a problémát és személyeket nem nevesítve elfogadhatja az osztály, kirakhatjuk egy „SZUPERBARÁTNAK LENNI MENŐ” táblára, hogy ott legyen emlékeztetőként a teremben.

A feladatlap másik célja, hogy lehetőségünk legyen megbeszélni a gyerekekkel, hogy néha egyáltalán nem tudnak segíteni, vagy zavarhatja őket a társuk viselkedése, mindez rendben van; s ha egy helyzetet nem tudnak megoldani, akkor megbeszélhetik ezt egy felnőttel. Jó, ha rögzítjük, hogy ilyenkor pontosan melyik felnőtthez (ez többnyire az osztályfőnök) forduljanak. Fontos biztosítani arról a gyerekeket, hogy az effajta problémás helyzetekhez kapcsolódó segítségkérés nem számít „árulkodásnak”, hiszen a célja nem a másik gyermek „bemártása”, sokkal inkább egy nehéz helyzet megoldására való törekvés.

Még az AUTIZMUSRÓL

A feladatlap célja néhány további alapinformáció átadása, és a tanultak rögzítése. Ezen a feladatlapon további információkat találhatunk az autizmusról, mely lezárása a beszélgetéseinknek. A munkafüzetben az igaz állításokat találjuk meg, itt, az útmutató végén egy táblázatban viszont kettéosztva igaz és hamis állítások szerepelnek. Az útmutatóból kimásolva és feldarabolva javasoljuk kiscsoportos munkában az állítások igaz/hamis szétválogatását. Olvasni még nem tudó gyerekeknél a tanító olvashatja fel az állítást és közösen lehet megtippelni, hogy az igaz, vagy hamis.

Zárás

Lezárásként az elkészült szabályokból közös, rajzzal kiegészített tablót készíthetünk, melyet a teremben elhelyezhetünk, mintegy emlékeztetőként.

Megnézhetjük az Artúr és barátai című rajzfilm egyik epizódjából e munkafüzetbe vágott részleteket. Az epizód az Asperger szindrómáról szól (elmagyarázhatjuk gyerekeknek, hogy az Asperger szindróma is az autizmus nagy esernyője alá tartozik), és az alábbi linken érhető el: <http://bit.ly/1HeMMX0>. Ha rá szeretne keresni „Carl és George SZUPERBARÁTSÁG-a” címmel lehet megtalálni. A film feliratos, így a felolvasásra ebben a korosztályban szükség van.

Hol találok még segítséget?

Számos magyar nyelvű szakirodalom áll rendelkezésre, közülük a téma kapcsán az alábbiakat ajánljuk:

- Attwood, T. (2008): Különös gyerekek. Budapest: Animus
- Bognár Virág (szerk.)(2010): Láthatatlanok. Autista emberek a társadalomban. Budapest: Scolar
- Csepregi A., Stefanik K. (2012). Autizmus spektrum zavarral élő gyermekek, tanulók komplex vizsgálatának diagnosztikus protokollja. Budapest: Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft.
- Grandin, T, Scariano M. M. (2004): Segítség! Autizmus! Budapest: Kapocs
- Moor J. (2009): Hogyan játszunk és tanuljunk autista gyerekekkel. Ötletek és tapasztalatok nevelőknek. Budapest: Animus
- Őszi Tné. (2012). Az iskolai integráció lehetősége, előnyei és kockázatai. In Ferenczy Á. (szerk.) Iránytű szülőknek diagnózis után. Nevelés otthon. Budapest: Autisták Országos Szövetsége p. 46-53
- Stefanik K. (2011). Alaptények az autizmusról- üzenet a gyógypedagógiának. In Papp G. (szerk.) A diagnózistól a foglalkozási rehabilitációig- Új utak és eredmények a tanulásban akadályozott személyek gyógypedagógiájában. Budapest: ELTE Eötvös
- Stefanik K., Őszi Tné. (2013): Egy régi-új ismerős: az autizmus spektrum korszerű pedagógiája. Gyógypedagógiai Szemle, Különszám, p. 109-117.
- Volkmar, F. R.- Wiesner, L. R. (2013): Az autizmus kézikönyve: amit minden szülőnek, családtagnak és tanárnak tudnia kell. Budapest: Geobook

Autizmussal foglalkozó szakmai és érdekvédelmi szervezetek, ahol a témával kapcsolatban további információt kaphatok:

- Nemzetközi Cseperedő Alapítvány, www.cseperedo.hu
- ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar ATIVIK Intézet, autizmus spektrum pedagógiája szakirány www.barczi.elte.hu
- Autizmus Alapítvány www.autizmus.hu
- Autisták Országos Szövetsége www.aosz.hu

Igaz/hamis állítások a „**Még az AUTIZMUSRÓL**” feladatlaphoz

<p>Az orvosok sem biztosak benne, hogy mi okozza az autizmust, de azt tudjuk, hogy senki sem tehet róla.</p>	<p>Az autizmust el lehet kapni valakitől</p>
<p>Az autizmust senki sem választja, úgy születünk, hogy sokszínűek vagyunk.</p>	<p>Az autista gyerekeknek másmilyen iskolába kell járniuk.</p>
<p>Az autista gyerekeknek különböző nehézségeik vannak és máshogyan fejlődnek és gondolkodnak, mint mások.</p>	<p>Az autista gyereket csak jól meg kell szidni és akkor ugyanúgy tud majd viselkedni, mint mások.</p>
<p>Az autizmus nem csak nehézségekkel, hanem különlegességekkel is járhat.</p>	<p>Ha azt kérem, hogy a tanító néni segítsen megoldani a problémámat, akkor árulkodós leszek</p>
<p>A kutatók szerint száz gyerekből egy autista. A világon rengeteg autista gyerek és felnőtt él.</p>	<p>Az átlagos gyerekek mindenben jobbak az autista gyerekeknél.</p>
<p>Az autista gyerekeknek egy csomó idő és energia megtanulni olyan dolgokat, amik neked könnyen mennek.</p>	<p>Az autista gyerekek könnyen tudnak barátkozni.</p>
<p>Az autista gyerekek kaphatnak segítséget orvosoktól és tanároktól, és sokat tanulhatnak, de az autizmus nem múlik el.</p>	<p>Az autizmus elmúlik, ha elég sokat járnak a gyerekek iskolába.</p>
<p>Ha megérted, hogy az autizmus miben nehezíti a gyerekek életét te is tudsz segíteni!</p>	<p>Az autista osztálytársamnak nem tudok segíteni semmiben.</p>
<p>Néha egyáltalán nem tudunk segíteni, vagy zavar a társunk viselkedése. Ez dühössé, vagy szomorúvá tehet minket, ez természetes. Ilyenkor jó, ha megbeszélhetjük ezt egy felnőttel.</p>	<p>Másokat cikizni menő.</p>

